

7. Порохняк Н. Роман – сімейна хроніка з погляду літературознавчої антропології. *Питання літературознавства*. 2010, № 79. С. 148–155.
8. Разумова И.А. Когнитивные основы семейного нарратива. URL: <https://www.ruthenia.ru/folklore/rasumova4.htm> (дата звернення: 01.04.2021)
9. Сиваченко М.Є. Анатолій Свидницький і зародження соціального роману в українській літературі : монографія. Київ, 1962. 416 с
10. Соціологія : електронний підручник. Типи сім'ї. URL: https://pidru4niki.com/19310710/sotsiologiya/tipi_simyi (дата звернення: 30.03.2021).
11. Стрельник О. Сімейні трансформації: Чому ми не повернемось до ідеальної традиційної родини. *Womo*. URL: <https://womo.ua/suchasni-transformatsiyi-rodini-ta-batkivstva-yak-sotsiologiya-peremagaye-mifotvorchist/> (дата звернення: 30.03.2021).
12. Шевчук В. Класик «розумного битопису». / Передмова до видання: А. Свидницький. Люборацькі. Оповідання. Нариси та ст. Київ : А.С.К., 2006. С. 5–46.

Р. В. Мельников, О. А. Румянцева-Лактина. Традиции патриархальной и нуклеарной семьи в украинском семейном романе: поиски гармонии. – Статья.

Аннотація. *Статья посвящена исследованию традиций украинской патриархальной и нуклеарной семьи в семейном романе. Для исследования используется антропологический подход, что позволяет раскрыть суть семейных отношений между героями семейных романов в украинской литературе, проследить развитие семьи в нескольких поколениях, охарактеризовать типы семьи, конфликты в период становления и развития семьи и, наконец, сделать выводы относительно репрезентативности общества через ее членов.*

Ключевые слова: *патриархальная семья, нуклеарная семья, антропологический подход, семейный роман, сага, роман воспитания.*

R. Melnykov, O. Rumiantseva-Lakhtina. Traditions of the patriarchal and nuclear family in the Ukrainian family novel: the search for harmony. – Article.

Summary. *The article is devoted to the study of the traditions of the Ukrainian patriarchal and nuclear family in a family novel. An anthropological approach is used for the study, which allows us to reveal the essence of family relations between the heroes of family novels in Ukrainian literature, to trace the development of the family in several generations, to characterize the types of families, conflicts during the formation and development of the family and, finally, to draw conclusions regarding the representativeness of society through its members.*

Key words: *patriarchal family, nuclear family, anthropological approach, family novel, saga, parenting novel.*

УДК 811.112.2'373.47-25

О. С. Меньшикова

аспірантка четвертого курсу кафедри германських та східних мов

Міжнародний гуманітарний університет

м. Одеса, Україна

РОЛЬ ПАРЦЕЛЯЦІЇ ЯК ЕМОТИВНОГО МАРКЕРА РОЗМОВНОГО ДІАЛОГУ (НА МАТЕРІАЛІ НІМЕЦЬКИХ ТА УКРАЇНСЬКИХ ТЕЛЕНОВЕЛ)

Анотація. *У статті розглядається роль експресивного синтаксису з фокусом на синтаксичний прийом парцеляції у формуванні моделі емотивного кінодіалогу на матеріалі оригінальних німецьких та українських теленовел. На основі практичного матеріалу розглядаються тенденції та особливості парцеляції в обох досліджуваних мовах.*

Ключові слова: *експресивний синтаксис, розмовне мовлення, парцеляція, категорія емотивності.*

Постановка проблеми. Опису розмовного мовлення присвячено безліч лінгвістичних робіт вітчизняних та іноземних авторів (В.Г. Адмоні, В.Д. Девкін, Е.В. Гулига, И. Ербен, В.А. Силян, В.А. Скалкін, Е.І. Шендельс, В. Юнг та ін.) на різних мовних рівнях, зокрема синтаксичному. Більшість лінгвістів надає увагу в своїх роботах з розмовного синтаксису не комплексному опису особливостей розмовної

мови, а розгляду окремих, справді типових для розмовного синтаксису рис, таких як відхилення речення від двоскладності (В.Г. Адмоні, В.Д. Девкін, Е.В. Гулига), парцеляція (А.І. Волкітина, Е.Г. Різель), повтори (В.Б. Лебедев), питально-відповідальна єдність (В.І. Лагутін, В.Л. Скалкін), відсутність дієслова (В.Г. Адмоні, Е.І. Шендельс), еліптичність речення (В.А. Силин, Л. Гофман, Х. Вайнрих), переважно на матеріалі однієї мови. Останнім часом набувають популярності дослідження синтаксичної неіконічності як засобу висловлення емоцій комунікантів (Т.В. Шмелева, О.А. Кострова, Н.М. Орлова) та зіставні синтаксичні дослідження:

– семантико-синтаксичне дослідження італійських та французьких дієслів чуттєвого сприйняття [9];
– зіставне дослідження німецького та французького розмовного мовлення на рівні тексту. Особливу увагу в цьому дослідженні автор приділяє еліптичним реченням, прономіналізації та деяким формам лінгвістичної транспозиції [10];

– дослідження німецького та російського діалогічного мовлення з урахуванням впливу різних емоцій на структуру речення, комунікативні та функціональні, семантичні та граматичні зв'язки в репліках, детальний опис структури речення та варіантів відхилення від нормативних синтаксичних моделей [4].

Мета дослідження – розкрити емотивний потенціал парцеляції. Для досягнення поставленої мети треба розв'язати такі завдання: 1) визначити особливості експресивного синтаксису в розмовному мовленні; 2) виділити та проаналізувати парцельовані речення на матеріалі німецької та української мов; 3) визначити тенденції до парцеляції в обох досліджуваних мовах.

Матеріал дослідження – масив зафіксованого тексту німецьких та українських оригінальних теленовел ("Sturm der Liebe", "Alisa – folge deinem Herzen", "Wege zum Glück, Spuren im Sand" та «Тільки кохання», «Дві матері», «Обручка з рубіном» (12000 речень, близько 80000 слів)).

Виклад основного матеріалу. Незважаючи на велику кількість наукових робіт, питання щодо статусу розмовного мовлення і досі залишається дискусійним. В.Д. Девкін визначає розмовне мовлення як невимушене, трохи знижене, спонтанне, усне, емоційне, переважно ситуативно зумовлене, частіше діалогічне [4, с. 11]. У лінгвістичній літературі немає єдності думок з приводу того, чи слід вважати розмовне мовлення функціональним стилем. Такі мовознавці, як Е.Г. Різель [8] та Е.І. Шендельс [7], визначають розмовне мовлення як функціональний стиль. Прихильники цієї точки зору аргументують це твердження тим, що, відхиляючись від загальноприйнятої мовної норми, розмовне мовлення, своєю чергою, підпорядковане своїм лінгвістичним законам, які також становлять певну систему. Є і інша точка зору, згідно з якою розмовне мовлення не є функціональним стилем. Цієї точки зору дотримуються А. Хайльман [12], В.В. Виноградов [2]. Вони аргументують її тим, що розмовне мовлення не має безпосереднього аналогу на письмі, може поєднувати у собі одночасно декілька функціональних стилів та носить оказіоналістичний характер.

Розмовний діалог за природою емотивний. Хоча і не можна ототожнювати зображення емоцій з репрезентацією емоцій, а літературу і кіно – з емпіричною базою даних. Проте є всі підстави вважати, що зображення емоцій у художньому наративі повідомляє щось важливе про те, як людина переживає емоції в певному культурно-історичному контексті [1].

Категорія емотивності реалізується на всіх мовних та позамовних рівнях. Насамперед мовець звертає увагу на наявність лексико-семантичного рівня (через прямі емотивні номінації) та на мімічні та кінестичні прояви. Проте експресивний синтаксис відіграє не менш важливу роль у реалізації емоцій та емоційній прагматиці. Навіть у тих випадках, коли типічна скороченість структур у розмовному мовленні насамперед сприяє мовній економії, синтаксична неіконічність асоціюється з експресивністю. Наявна навіть точка зору, що експресивний синтаксис являє собою інструмент маніпуляції [11, с. 242–243].

На синтаксичному рівні слід зазначити насамперед такі прийоми, як еліпс, антиеліпс, зменшення синтаксичної складності речення, недвоскладні речення, парцеляція, порядок слів, повторення, анафора, епіфора, ампліфікація, обірвані конструкції, парентеза.

На нашому матеріалі в ролі емотивних маркерів найбільш частотними виявилися:

1) повтори (див. речення (1, 2)):

(1) – *Sie sind ein **ungewöhnlicher** Mann, Herr Stahl. Ein **ungewöhnlicher** Mann mit **ungewöhnlichen** Ideen.*

– *Und Sie sind eine **ungewöhnliche** Frau. Das ist auch ein **ungewöhnliches** Stück, das sie dahaben.*

(– Ви **незвичайний** чоловік, пан Шталь. **Незвичайний** чоловік з **незвичайними** ідеями.

– А Ви **незвичайна** жінка. А це також **незвичайна** річ, яку я у Вас бачу) (Sturm der Liebe, серія 2032, 12:29);

(2) *От так ти сприймаєш власну матір!*

Так само і сприймаю (Тільки кохання, серія 15, 05:07);

2) еліптичні речення (див. речення (3, 4))

(3) – *Ich habe mir auch schon einige Gedanken gemacht.*

– *O, interessant.*

(– *Я теж трохи поміркував*

– *Цікаво*)(Sturm der Liebe, серія 2613, 36:41);

(Sturm der Liebe, серія 2613, 33:35).

(4) *Hu wo? Rozvertajся. Все, солодких снів* (Тільки кохання, серія 15, 34:03);

3) парцельовані речення (див. речення (5, 6)):

(5) *Weil es eine einmalige Sache war. Zweimalig.* (*Бо це було одноразово. Дворазово.*) (Sturm der Liebe, серія 2620, 12:06);

(6) *Йому терміново потрібні ліки. Дуже дорогі.* (Дві матері, серія 1, 08:07).

Парцеляція є одним із частотних засобів синтаксичного оформлення речення в розмовному мовленні. За визначенням Е.І. Шендельс, парцеляція являє собою порушення звичайної конструкції речення в розмовній і літературній мові, коли будь-які частини речення стоять поза будь-яким зовнішнім зв'язком з іншими складниками речення [7, с. 295].

Проте парцельовані члени речення не утворюють самостійних висловів, а є додатковим повідомленням до попередніх речень. Така роль парцельованих членів витікає з комунікативного завдання вислову: у будь-якому самостійному реченні обов'язково присутнє основне нове – мета вислову. Парцельовані члени ніколи не виступають у ролі основного нового. Здебільшого вони виступають неосновним компонентом складу нового, тобто є додатковим повідомленням до попереднього речення [3, с. 39]. Парцельовані висловлювання виконують таким чином дві функції одночасно – уточнюючу та інтенсифікуючу. Експресивний ефект парцелятивів ґрунтується на акцентуванні якогось нюансу через винесення останнього за формальні рамки речення [5, с. 33] (див. реч. (5, 6)). У реченні (5) герой виправдовується, що недостойна поведінка була одноразовою. Потім через парцельовану одиницю виправляє себе і додає інформацію, що справа була дворазовою. В реченні (6) до основної інформації про необхідні ліки додається інформація про те, що ліки дорогі. Через емоційний фон діалогу саме парцельована інформація виявляється емоційно важливою і сепарується.

Здібність до парцеляції у різних членів речення виявляється неоднаково. Вона залежить насамперед від їх синтаксичного зв'язку з присудком: чим вільніший зв'язок, тим більше можливостей для парцеляції. Отже, частіше піддаються парцеляції факультативні члени [3, с. 40] (див. речення (7)):

(7) *Beatrice hat Frau Morgenstern auf frischer Tat ertappt. In unserem Schlafzimmer. Beim Spionieren.* (*Беатріс спіймала пані Моргенштерн на гарячому. За шпигуванням*) (Sturm der Liebe, серія 2620, 24:19).

За визначенням Е.Г. Ризель, парцеляція обов'язкових членів речення відрізняється від парцеляції факультативних членів речення тим, що парцельовані обов'язкові члени є уточненням відповідних членів, що вже є у складі цього речення, без яких воно синтаксично не було б завершено (див. речення (8)):

(8) *Ein Kind liegt darin. Ihr Kind.* (*Тут йдеться про дитину. Вашу дитину*) (Alisa folge deinem Herzen, серія 183, 10:10)

Найближче до самостійних речень стоять парцельовані присудки (див. речення (9)):

(9) *Tu завжди втручаєшся в моє життя. З'являєшся, коли схочеш і вчиши мене жити* (Тільки кохання, серія 15, 04:51).

Піддаватися парцеляції можуть одночасно декілька членів речення, причому їх комунікативна функція при цьому буде однаковою – всі вони виступають як додаткове повідомлення (див. речення (10, 11)).

(10) *Profis müssen acht Stunden am Tag trainieren. Taktik, Technik. Eigentlich alles.* (*Профі мають тренуватись 8 годин на день. Тактика, техніка. Практично усе*) (Alisa folge deinem Herzen, серія 185, 39:55).

Досить часто в реченні парцелюються вигуки, що додає емоційно-вольового забарвлення вислову.

Під час розгляду явища парцеляції слід враховувати обидві її можливі сторони: відцентрову і доцентрову тенденції. Цілісне речення може розосередитися, коли його відокремлені члени сепаруються. І навпаки, доповнення думки може здійснюватися за допомогою прикріплення до вже наявного речення додаткових сегментів [3, с. 37].

Емотивний ефект парцельованих речень виявляється також на просодичному рівні через ритміку, наголоси та інтонацію. Ефект членування думки корелює з ритмічним малюнком та посилює емотивний вплив. Крім інтонаційного контуру, парцеляція реалізується через інші синтаксичні прийоми, такі як дислокація, інверсія, репризи, редукція, компресія [5, с. 153–159].

За твердженням Е.І. Шендельс, прийом парцеляції використовується також у цілях мовної економії, причому опускаються можуть як головні, так і другорядні члени речення. Таким чином, речення

Um zwanzig Uhr wird es zu spät sein у розмовній мові трансформується в: *Um zwanzig Uhr? Zu spät!* Досить часто зустрічається парцеляція з економією сполучників: *Ich weiß. Du hast recht.* замість *Ich weiß, dass du recht hast* [7, с. 298].

Також причиною наявності великої кількості парцельованих підрядних речень стає зниження уваги до мовленнєвої форми в афективних реченнях (див. речення (11, 12)).

(11) *Ich habe doch gesagt, zu zweit geht schneller.* (Я ж казав, вдвох буде швидше) (Alisa folge deinem Herzen: серія 185, 03:06).

(12) *Vin ne mig. Vin чесний!* (Обручка з рубіном, серія 185, 39:28).

Висновки.

Категорія емотивності реалізується в розмовному діалозі на всіх мовних та позамовних рівнях. На синтаксичному рівні емотивність виявляється через будь-які порушення канонічної граматичної структури. На нашому матеріалі найбільш частотними в обох досліджуваних мовах виявились такі синтаксичні прийоми, як повтор, еліптичні речення та парцеляція. Найвищою виявилась тенденція до парцеляції другорядних членів речення та парцеляція підрядних речень. В обох досліджуваних мовах явище парцеляції марковане як частотне, проте в німецькій мові на нашому матеріалі зафіксована більша кількість випадків парцельованих речень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бугаева Л.Д. Язык эмоций в фильме. URL: https://pure.spbu.ru/ws/portalfiles/portal/9319130/_pdf (дата звернення: 13.04.2021).
2. Виноградов В.В. Основные вопросы синтаксиса предложения. *Вопросы грамматического строя.* Москва : АН СССР, 1955. С. 389–436.
3. Волокитина А.И. Соотношение коммуникативного и структурного планов в порядке слов немецкого языка. Саратов : изд. Саратовского университета, 1969. 254 с.
4. Девкин В.Д. Немецкая разговорная речь. Синтаксис и лексика. Москва : Международные отношения, 1979. 254 с.
5. Кострова О.А. Экспрессивный синтаксис современного немецкого языка. Москва : Флинта, 2004. 240 с.
6. Скалкин В.Л. Обучение диалогической речи. Киев : Радянська школа, 1989. 157 с.
7. Шендельс Е.И. Грамматика немецкого языка. Москва. 1974. 366 с.
8. Riesel E., Schendels E. Deutsche Stilistik. Moskau : Hochschule, 1975. 316 s.
9. Kailuweit R. Syntax und Semantik französischer und italienischer Gefühlsverben. Tübingen : Niemeyer Verl., 2005. 372 s.
10. Schreiber, M. Textgrammatik – gesprochene Sprache – Sprachvergleich: Pronomen im gesprochenen Französischen und Deutschen. Frankfurt am Main : Lang, 1999. 537 s.
11. Texttyp, Sprechergruppe, Kommunikationsbereich: Studien zur deutschen Sprache in Geschichte und Gegenwart. Heinrich Löffler (Editor), Karlheinz Jakob (Editor), Bernhard Kelle (Editor). Berlin : De Gruyter. Reprint, 2012. 556 s.
12. Heilmann A., Stepan P. Deutsche Satzstruktur. Grundlagen der syntaktischen Analyse. Tübingen : Stauffenburg Verlag, 1997. 135 s.

Е. С. Меньшикова. Роль парцелляции как эмотивного маркера разговорного диалога (на материале немецких и украинских теленовелл). – Статья.

Аннотация. В статье рассматривается роль экспрессивного синтаксиса с фокусом на синтаксический прием парцелляции при формировании модели эмотивного кинодиалога на материале оригинальных немецких и украинских теленовелл. На основе практического материала рассматриваются тенденции и особенности парцелляции в обоих исследуемых языках.

Ключевые слова: экспрессивный синтаксис, разговорная речь, парцелляция, категория эмотивности.

O. Meshykova. The role of parcelling as an emotive marker of the spoken dialogue (based on the material of German and Ukrainian telenovelas). – Article.

Summary. The article considers the role of expressive syntax with a focus on the syntactic device of parcelling in the formation of emotional film dialogue model on the material of original German and Ukrainian telenovelas. On the basis of practical material, the tendencies and features of parcelling in both studied languages are considered.

Key words: expressive syntax, spoken language, parcelling, category of emotivity.